

Trabzon İlahiyat Dergisi
Trabzon Theology Journal
ISSN 2651-4559 | e-ISSN 2651-4567
TİD, cilt / volume: 9, sayı / issue: 2
(Güz / Autumn 2022): 439-443

Kitap İncelemesi: Dâvûd-i Karsî. Şerhu Risâleti usûli'l-hadis li'l-İmâm el-Birgivi.

Book Review: "Dâvûd-i Karsî. Şerhu Risâleti usûli'l-hadis li'l-İmâm el-Birgivi.

Ahmet Eşer

Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri ABD
Assist. Prof., Balıkesir University, Faculty of Theology,
Department of Basic Islamic Sciences
Balıkesir/Turkey

e-mail: ahmet_esher@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4948-8337>

DOI: 10.33718/tid.1161779

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 13 Ağustos / August 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Kasım / November 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Ahmet Eşer, "Kitap İncelemesi: Dâvûd-i Karsî, Şerhu Risâleti usûli'l-hadis li'l-İmâm el-Birgivi", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 9/2 (Güz 2022): 439-443

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tid>
mailto: trabzonilahiyatdergisi@gmail.com

Copyright © Published by Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
Trabzon University, Faculty of Theology,
Trabzon, 61080 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Dâvûd-i Karsî, Şerhu Risâleti usûli'l-hadîs li'l-Îmâm el-Birgivî (thk. Halil İbrahim Kutlay), Amman: Erika li'd-dirâsât ve'n-neşr, 1437/2016, 216 sayfa.

Ana hatlarıyla mütekaddimûn ve müteahhirûn şeklinde iki aşamada incelenen hadis usûlü, yüzyıllar boyunca farklı coğrafyalarda metin, şerh, haşiye ve talik veçheleriyle yoğun teveccühe mazhar olmuştur. Usûle dair İbnü's-Salâh'ın (ö. 643/1245) *Mukaddime/Ulûmu'l-hadîs* ismiyle şöhret bulan çalışmasının özeti olan İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1449) *Nuhbetü'l-fiker*'i de müteahhirûn devrinin önemli çalışmalarından biridir. İmam Birgivî'nin (ö. 981/1573) usûl-i hadise dair muhtasar risalesi ise İbn Hacer'in *Nuhbetü'l-fiker*'inin özeti hüviyetiyle hadis usûlü kitaplarının son halkalarından birini teşkil etmektedir. Osmanlı medreselerinde ders kitabı olduğu anlaşılan bu risalenin de Dâvûd-i Karsî (ö. 1169/1756) tarafından şerh edilmesi, bir yönüyle ilgili edebiyatın dinamik yapısını yansıtmaktadır. Nitekim şerh üzerine Yusuf Harpûtî (ö. 1292/1875) ve Şehrî Mustafa Şevket Efendi'nin (ö. 1292/1875) hazırladığı haşiyeler ile Babakaleli Abdülaziz Ahmed Efendi'nin (ö. 1296/1878) *Mukarribü't-tâlibîn* isimli tercümesi de temel metinlerdeki devamlılığı göstermektedir.

Tanıtımını yaptığımız bu çalışma, Dâvûd-i Karsî'nin Şerhu *Risâleti usûli'l-hadîs li'l-Îmâm el-Birgivî* isimli bahsi geçen şerhinin tahkikidir. Söz konusu şerhi yayına hazırlayan Halil İbrahim Kutlay'ın Abdülbâkî b. Kâni'nin (ö. 351/962) *Mu'cemu's-sahabe*'sinin (I-IX cilt) tahkik, tahrir ve değerlendirmesi, Mekke: Mektebetü Nizar Mustafa el-Bâz, 1998 künyeli doktora tezi ve "Keşfü'l-Gummeh bi-Tahrîc Hadîs "İhtilâfu ümmetî rahmetun" (Ümmetimin İhtilafı Rahmettir Şczü Üzerine Bazı Mülâhazalar), *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 2004 2(1), 81-104 künyeli makalesi de bir tahkik çalışmasıdır. Tahkik ve tahrirlerin yanı sıra Arapça hazırladığı yüksek lisans tezi (*el-Îmâm Aliyyü'l-Kârî ve eseruh fi'l-hadîs*, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1987) ve uzun yıllar yurtdışı tecrübesiyle de muhakkik Kutlay'ın dile vukûfu izahtan vârestedir.

Tahkik çalışması muhakkike ait müellif, şârih ve şerhi tanıtan bir mukaddime, İmam Birgivî'nin hadis usûlü risalesi ve Dâvûd-i Karsî'nin şerhinden oluşan metin kısmı, hâtıme, risâle metni ve fihristlerden oluşmaktadır.

Oldukça doyurucu muhtevaya sahip *mukaddimetü'l-muhakkik* bölümü (s. 5-58), üç kısma ayrılmaktadır. "Müellif Birgivî'nin Hayatı" bö-

lümü; ismi ve nisbesi, doğumu, tahsili, meslek hayatı, vefatı, talebeleri, müellefâtı şeklinde alt başlıklarla tanıtılmaktadır. İkinci kısımda “Şârih Dâvûd-i Karsî'nin Biyografisi” başlığında; ismi, nesebi, doğumu, tahsil hayatı, rihleleri, vefatı, âlimlerin onun hakkındaki takdir ifadeleri, talebeleri ve teliflerine yer verilmektedir. “*Şerhu Risâleti'l-Birgivî fi usûli'l-hadîs*” bölümünde ise kitabın ismi, yazma ve matbû nüshaları, tercümeleri, haşiyeleri, telif sebebi, şerh metodu, hadis usûlü eserleri arasındaki yeri, tahkikte kullanılan yazmaların tanıtımı ve bazı sayfalarının fotokopileri yer almaktadır. Bu bölüm son derece hacimli olup, zikrolunan tanıtıcı bilgiler ile şerh metodu kısmında (s. 42-47) yer verilen tahlillerle şerh hakkında hazırlanan müstakil makale görünümündedir.

İmam Birgivî'nin 11-12./17-18. yüzyıllarda medreselerde ders kitabı olarak okutulan yedi sayfalık Muhtasar Hadis Usûlü Risalesi (s. 175-181) üzerine yazılan Dâvûd-i Karsî şerhi, ana metinle paralel şekilde ana hatlarıyla şu konuları ihtiva etmektedir:

Telif sebebini içeren mukaddimetü's-şârih (s. 63-68); hadis, dirayetü'l-hadis ve rivayetü'l-hadis, sahâbe, tâbiun, haber-eser-sünnet, muhaddis ve hafız gibi temel terimler (s. 69-78); merfû, mevkûf, maktû ve kudsî olmak üzere kaynağı bakımından hadisler (s. 79-85); hadisin sened ve metin şeklindeki bölümleri (s. 86-87); muttasıl, munkatı (özel ve genel anlamıyla), muallak, mürsel, mu'dal, mu'an'an, müennen, müdelles, müsned, muzdarib, müdrec, şâz, münker, muallel, maktûb alt başlıklarıyla ittisal ve inkitâ bakımından hadisler (s. 88-117); sahih, hasen ve zayıf şeklinde kabul ve red bakımından hadisler (s. 118-128); adalet ve zabt açısından genel olarak râvînin özellikleri (s. 128-137) ve bunlara bağlı kezibü'r-râvî, ittihâmu'r-râvî bi'l-kezib, fisku'r-râvî, cehâletü'r-râvî, bid'atü'r-râvî (adâlet) fartu'l-gafle, kesretü'l-galat, muhâlefetü's-sika, vehm, sûü'l-hıfz (zabt) şeklinde metâin-i aşere (s. 137-159); garîb, azîz, meşhur ve mütevâtir ve bunların farkları, alt başlıklarıyla teferrüd bakımından hadis (s. 160-171); hâtme (s. 172-173)

Şerhte Birgivî metnine ilâve olarak temel hadis terimleri denilebilecek ıstilahât-ı evveliyye (s. 70-78), tedlîsü't-tesviye ve şüyûh ile hükümleri (s. 100-101), mânâ ile rivayet (s. 105), müdrec çeşitleri (s. 107), cerh ve ta'dîl prensipleri (s. 149-150) ve benzeri konular mevcuttur. Bu nevi ilmî istidrâklerin yanı sıra “Ey sâdik öğrenci!” ta'likinde görüleceği üzere ilim öğrencisinin takınması gereken tavır ve ahlâkî özellikleri sıralayan (s.

66) şârih, aynı tutumu bazı müfessirlerin naklettiği mevzû hadislere karşı gösterememiştir (s. 141). Ancak muhakkik, gerek bu tahkikinde zayıf hadislerle karşı (ör. bk. s. 68 dn: 118) gerekse müstakil bir araştırmasında mevzû rivayetlerle ilgili ilmî tavrın nasıl olması gerektiğini açıklamıştır (Kutlay, Halil İbrahim, “Şerhu Risâle fî usûli’l-hadîs Adlı Eseri Bağlamında Dâvûd el-Karsî’nin Hadis Usûlü Anlayışı”, *Uluslararası Dâvûd-ı Karsî Sempozyumu Kitabı*, s. 234).

Ana metin ve şerhte yer almayan kudsî hadis (s. 84-85) ve maklûb hadis (s. 116-117) benzeri bazı konular muhakkik tarafından *Nuhbetü’l-fiker*’den iktibasla eklenmiştir. Benzer şekilde Dâvûd-i Karsî’nin şerhte zikrettiği hadislerin ayrıntılı tahriri yapıldığı (ör. bk. s. 149 dn: 390) gibi *Fihrisü’l-ehâdisi’n-nebeviyye* başlıklı fihristte ise söz konusu tahrirlerin özetinin yani hadisin hükmünün alfabetik olarak sıralanan rivayetlerin sonunda parantez içerisinde belirtilmesi muhakkikin takdire değer bir metodudur.

Öte yandan muhakkik, eserin yazma en kadîm nüshasını asıl nüsha olarak kabul etmiş, yazma nüshalar arasında karşılaştırmalar yapmış, dipnotta hadis çeşitlerinin her biri için örnek vererek eseri zenginleştirmiş, tariflerin anlaşılmasını kolaylaştırmış, eski usul metin-şerh karışımı yani memzûc matbu nüsha düzenini pratik hale getirmek üzere kullandığı parantez/köşeli parantezlerin yanı sıra çalışması boyunca düştüğü dipnotlarla konuları donukluktan kurtarmıştır.

Bununla birlikte söz konusu çalışmanın; müellif, şârih ve şerhe hazırlık mahiyetinde ilave ettiği geniş mukaddimesi, eserden istifadeyi pratik hale getiren itinalı noktalama işaretleri ve ayrıntılı (âyet, hadis, a’lâm, musannifin kaynakları, tahkik kaynakçası ve konuya dair olmak üzere çeşitli) fihristlerinin yanı sıra matbaa hatalarının azlığıyla da akademide standart dışı sayılabilecek üst düzey bir tahkik olduğunu alanın uzmanları takdir edecektir.

Nihayetinde bu tahkik, Osmanlı’da hadis ilminin ve medrese müfredatının anlaşılması noktasında ilim dünyasına eklenen önemli halkalardan birisi sayılabilir. Çalışmanın 2015 yılında ilk baskısı yapıldıktan sonra, şârih Dâvûd-i Karsî ve müellif İmam Birgivî’yi farklı yönleriyle tahlil eden geniş katılımlı uluslararası iki sempozyum düzenlenmiştir (Uluslararası Davud-i Karsî Sempozyumu, Kars: 11-14 Mayıs 2017 ve Balıkesirli Bir İslam Âlimi: İmam Birgivî Uluslararası Sempozyumu, Balıkesir:

19-21 Ekim 2018). Muhakkik her iki sempozyumda eser hakkında tebliğ sunarak da ilim dünyasına önemli ilmî katkılar sunmuştur.

Gerek bu sempozyumlar gerekse mezkûr âlimlerin eserlerini inceleyen edisyon kritik esaslı tez çalışmalarıyla (ör. bk. Aziz Ençakar, *Birgivî Mehmed Efendi'nin Sarf İlmine Dair Görüşleri ve Kifâyetü'l-Mübtedâ İsimli Eserinin Tahkik ve Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020) son yıllarda Osmanlı araştırmalarına ilginin arttığı söylenebilir. Temennimiz bu tarz gayretlerin ivme kazanarak her iki ilim adamının yazma halinde bulunan diğer eserlerinin de tahkiki ile ilim dünyası için önemli bir kazanım anlamına gelecek İmam Birgivî ve Dâvûd-i Karsî kitaplıklarının oluşturulmasıdır.

Her iki şahsiyeti rahmetle yâd ediyor ve modern tahkik metoduyla muhtevası gibi şekil yönünden de güzelleştirilen bu özlü eseri hadis ehline tavsiye ediyoruz.